

ANNA PETKOWICZ

PODSTAWA PROGRAMOWA A SZANSE EDUKACYJNE MŁODZIEŻY GIMNAZJALNEJ

Jednym z głównych celów reformy oświaty – w tym nowo powołanego gimnazjum – jest integralny, harmonijny, pełny rozwój wychowanka. Implikuje to zadanie stwarzania szansy tego rozwoju.

Szansa edukacyjna to – najogólniej ujmując – możliwość powodzenia, prawdopodobieństwo osiągnięcia sukcesu przez ucznia w kreowaniu własnej tożsamości pod wpływem procesów wychowawczo-dydaktycznych, w których on aktywnie uczestniczy.

Podstawową przesłankę teoretyczną prowadzonych analiz stanowi teoria dziesięciościanu edukacji Zbigniewa Kwiecińskiego¹.

Została w niej podjęta próba opracowania w sposób całościowy wpływów, składających się na proces rozwoju człowieka, a także „określenia i wyodrębnienia epistemologicznego, aksjologicznego oraz ontologicznego aspektu widzenia tych wpływów”², co pozwala opisać rozwój człowieka w sposób wielostronny, ukazać jego głębię oraz możliwość osiągnięcia harmonii, integralności.

Jako najszerszą kategorię, opisującą przyczyny i skutki zmian osobowości wychowanka, autor wybrał pojęcie: edukacja. „Edukacja – według Kwiecińskiego – to ogół wpływów na jednostki i grupy ludzkie, wpływów sprzyjających takiemu ich rozwojowi i wykorzystywaniu posiadanych możliwości, aby

Dr ANNA PETKOWICZ, wykładowca w Katedrze Dydaktyki Ogólnej w Instytucie Pedagogiki KUL, adres do korespondencji: Al. Racławickie 44A/m; e-mail: aplub@poczta.onet.pl

¹ Por. Z. Kwieciński, *Dziesięciościan edukacji (składniki i aspekty – potrzeba całościowego ujęcia)*, w: *Wprowadzenie do pedagogiki. Wybór tekstów*, red. T. Jaworska, R. Leppert, Kraków 1998, s. 37-44.

² Tamże, s. 37-44.

w maksymalnym stopniu stały się świadomymi i twórczymi członkami wspólnoty społecznej, narodowej, kulturowej i globalnej oraz by stały się zdolne do aktywnej samorealizacji, niepowtarzalnej i trwałej tożsamości i odrębności, były zdolne do rozwijania własnego JA poprzez podejmowanie «zadań ponadosobistych», poprzez utrzymywanie ciągłości własnego JA w toku spełniania «zadań dalekich». Edukacja to ogół czynności prowadzenia drugiego człowieka i jego własnej aktywności w osiąganiu pełnych i swoistych dlań możliwości, jak też ogół wpływów i funkcji ustanawiających i regulujących osobowość człowieka i jego zachowanie w relacji do innych ludzi i wobec świata”³.

Autor, zachowując ten sam tok słowotwórczy, który towarzyszył budowaniu pojęcia edukacji, uzależniony od zakresu treściowego, celów i skutków, uporządkował znaczną ilość wpływów i procesów szczegółowych składających się na edukację. Jako najszersze zagadnienie przyjął problemy globalne świata, a najwęższe – gatunkowy wymiar człowieka jako organizmu. Opisywane procesy są więc elementami szerokiego rozumienia edukacji. Taki zbiór „procesów edukacyjnych można wyobrazić sobie jako regularny dziesięciościan, w którym każda ze ścian miałaby podobną wielkość pola (symbolizującą siłę wpływu na osobowość) i w którego to środka umieścić można by kształtowaną przez te procesy osobowość w postaci «jądra promieniującego» oddającego aktywnie te wpływy tak, że już w toku jego zmieniania się jednocześnie ono samo zmieniałoby owe pierwotne «płaszczyzny» wpływów”⁴. W efekcie tak zharmonizowanych oddziaływań jednostka miałaby szansę wszechstronnego, pełnego rozwoju swoich możliwości, jednocześnie byłaby to osoba zmieniająca świadomie siebie i świat otaczający ją bezpośrednio, i ten bardziej odległy, potrafiąca funkcjonować w perspektywie czasowej bliskiej i dalszej, a więc osoba podtrzymująca i doskonaląca własną tożsamość i żyjąca z poczuciem gotowości do działalności w optymalizowaniu świata według zaakceptowanych przez siebie kryteriów i wartości, zgodnych z wartościami uniwersalnymi.

W porządkowaniu procesów edukacyjnych autor wykorzystuje doświadczenia i dorobek wielu dyscyplin, stanowiących nauki społeczne, poczynając od socjologicznej teorii wielkich struktur społecznych, przez mikrosocjologię, zagadnienia będące w centrum uwagi pedagogiki, antropologii kulturowej, ekonomii, prawoznawstwa i psychologii, aż po nauki biologiczne i medyczne.

³ Tamże, s. 37-38.

⁴ Tamże, s. 39.

Jedynie takie interdyscyplinarne ujęcie procesów edukacji pozwala na dostrzeżenie wszystkich wpływów kształtujących człowieka, inspirujących go do działania, przekształcania otaczającej go rzeczywistości, podejmowania działań samowychowawczych i samokształceniowych, pozwalających na budowanie poczucia tożsamości oraz wynikających z niej zadań w skali mikro- i makrospołecznej. Powyższe ujęcie pozwala na właściwe zaprojektowanie skutecznych działań pedagogicznych, mających na celu integralny rozwój wychowanka.

Procesy społeczne, będące podstawą wyodrębnienia poszczególnych ścian modelu dynamicznej bryły, powinny pozostawać ze sobą w harmonii, o której można mówić jedynie wtedy, gdy te procesy realizowane są w zbliżonych proporcjach, gdy każda ze ścian ma podobną wielkość pola, a dynamizm zmian wpisany w kształtującą się osobowość ucznia nadaje tej stale regularnej bryle nowy wymiar. „Jest możliwe do przewidzenia, że ten idealny, stale modyfikujący się dziesięciościan jako model harmonijnych wpływów jest narażony na zakłócenia równowagi w postaci jednostronnego nadmiaru lub niedoboru treści i oddziaływań w ramach któregoś z pól, co spowodować może fakt, że efekt oddziaływań edukacyjnych nie będzie doskonały”⁵. Skutki tych zaburzeń dostrzec można w braku integralnego rozwoju przejawiającego się w braku aktywności i twórczości wobec świata, otoczenia i siebie samego, braku poczucia własnej tożsamości oraz w trudnościach w wybraniu i internalizacji ważnych wartości życiowych.

Koncepcja dziesięciościanu zakłada, że na proces edukacji składają się następujące procesy, charakteryzowane przykładowo przez dobrane treści, przedmioty celów, procesów i skutków edukacyjnych:

1. poznawanie i rozumienie problemów w makroskali – g l o b a l i z a c j a – świat, problemy globalne, wojna zagrożenie środowiska, wygasanie źródeł energii; polityczny podział świata na centrum i peryferie, problemy mono- i policentryczności układu globalnego;

2. poznawanie zasad funkcjonowania państwa i kształtowanie postaw państwowych – e t a t y z a c j a – państwo, jego suwerenność, ustrój urządzenia demokratyczne, konieczne zależności, miejsce w świecie, sojusznicy i przeciwnicy, siła i stabilność, „racja stanu”;

3. umacnianie tożsamości narodowej – n a c j o n a l i z a c j a – naród i jego tradycje, swoistość kulturowa, istota więzi i odrębności;

⁵ Tamże.

4. kształtowanie więzi społecznych i postawy solidarności – k o l e k - t y w i z a c j a (s o c j a l i z a c j a w t ó r n a) – klasa społeczna, więź i interes klasowy, odrębność etosu, solidarność z ludźmi o podobnych opozycjach i położeniu, kształtowanie przekonań o szczególnym miejscu i misji własnej klasy i jej partii;

5. orientacja w świecie zinstytucjonalizowanym – p o l i t y z a c j a , b i u r o k r a t y z a c j a , p r o f e s j o n a l i z a c j a – organizacje i instytucje; wychowanie do podziału pracy, racjonalności i dyscypliny w społeczeństwie organizacyjnym i w świecie zinstytucjonalizowanym; kształtowanie ideologicznych przekonań o słuszności istniejącego porządku, o konieczności i słuszności zastanego podziału statutów i funkcji; kształcenie do pracy i zawodu;

6. dojrzewanie do podejmowania ról w środowisku życia – s o c j a l i - z a c j a (u s p o ł e c z n i e n i e p i e r w o t n e) – oddziaływanie grup pierwotnych: rodziny, grupy rówieśniczej, społeczności lokalnej; wrastanie w zastane normy;

7. rozwój kulturowy i społeczny – i n k u l t u r a c j a i p e r s o - n a l i z a c j a – osobowość kulturowa i społeczna, istota ludzka jako rezultat wrastania w kulturę i autonomicznych wyborów wartości; przekazywanie systemów filozoficznych i religijnych;

8. kształtowanie postaw obywatelskich – w y c h o w a n i e i j u r y - d y f i k a c j a – obywatel, wdrażanie do realizowania i akceptowania ról i czynności obywatelskich, kształtowanie świadomości prawnej;

9. dojrzewanie do odpowiedzialności za rozwój kompetencji – k s z t a ł - c e n i e i h u m a n i z a c j a – osoba ludzka, wiedza, światopogląd, umiejętności, nawyki, wartości godnościowe, kompetencje interakcyjne; zasada wzajemności i współczulności; kształtowanie potrzeb wtórnych;

10. rozwój osobniczy – h o m i n i z a c j a – organizm, kształtowanie cech gatunkowych człowieka, wychowanie zdrowotne, higieniczne, seksualne; zasada unikania kary i maksymalizowania przyjemności, gratyfikacji bez szkodenia innym; kształtowanie i kanalizacja potrzeb pierwotnych⁶.

Powstaje pytanie: czy podstawa programowa kształcenia ogólnego uwzględnia pełny zakres treści, celów, procesów i skutków edukacyjnych, zawartych w dziesięciościanie edukacji, a przez to stwarza szanse edukacyjne w aspekcie integralnego rozwoju wychowanka?

⁶ Tamże, s. 38-39.

Podstawa programowa – „to zasadniczy akt prawny MEN, regulujący proces w przedszkolach, szkołach publicznych i niepublicznych; w zależności od typu instytucji edukacyjnej wyróżnia się podstawę programową wychowania przedszkolnego, kształcenia ogólnego i kształcenia zawodowego lub profilu kształcenia zawodowego. Podstawa programowa zawiera kanon podstawowych treści nauczania i uczenia się, precyzuje zakres i rodzaj sprawności oraz umiejętności, które powinni nabyć uczniowie w toku edukacji, wskazuje także na postawy i wartości, którym powinno sprzyjać kształcenie; podstawa programowa nie ustala bezpośrednio wymagań, jakie należy stawiać uczniom w toku edukacji, stanowi źródło ich określenia (standardów); jest ona także punktem wyjścia do opracowania przez specjalistów bądź nauczyciela, nowatora programu nauczania, poszczególnych przedmiotów, bloków przedmiotowych, zajęć zintegrowanych oraz zajęć wychowawczych; podstawa programowa edukacji szkolnej określa zadania szkoły (to, co szkoła zapewnia, wspiera i umożliwia), cykle i treści kształcenia oraz umiejętności i kompetencje uczniów”⁷.

Poniżej zostanie przeprowadzona analiza treści podstawy programowej w aspekcie treści dziesięciościanu, a tym samym szans edukacyjnych. Analizie zostaną poddane cele edukacyjne gimnazjum, zadania szkoły, cele edukacyjne poszczególnych przedmiotów, treści nauczania oraz osiągnięcia uczniów.

Problematyka g l o b a l i z a c j i ma swoje odbicie w *Podstawie programowej*. Jest ona ukierunkowana przez dwa cele wiodące, jakimi są: „wprowadzanie ucznia w świat nauki oraz wprowadzanie w świat kultury i sztuki”⁸.

Szczegółowe zagadnienia ujęte są w celach, zadaniach szkoły, treściach i zakładanych osiągnięciach uczniowskich w następujących przedmiotach: język polski, historia, wychowanie obywatelskie, chemia, biologia, geografia, fizyka, technika, informatyka oraz w ścieżkach edukacyjnych: edukacja czytelnicza i medialna, edukacja ekologiczna, edukacja europejska, i obrona cywilna.

⁷ *Leksykon, Pedagogika*, red. B. Milerski, B. Śliwerski, Warszawa: PWN 2000.

⁸ Analiza celów przedmiotowych, zadań szkoły, treści nauczania oraz osiągnięć uczniów została przeprowadzona na *Podstawie programowej kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych i gimnazjów*, „Dziennik Ustaw”, nr 61, poz. 625, Załącznik nr 2 do *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001*, s. 4292-4310.

Wokół zagadnień globalizacji zogniskowane są następujące cele: „rozbudzenie motywacji czytania i rozwijanie umiejętności odbioru dzieł literackich i innych tekstów kultury – także audiowizualnych, a przez nie przybliżanie rozumienia człowieka i świata” (*język polski*); „pogłębianie umiejętności powiązania dziejów Polski z dziejami Europy i świata, pogłębianie rozumienia pojęć i wartości niezbędnych do zrozumienia życia politycznego, gospodarczego i społecznego” (*historia*); „rozumienie ważnych wydarzeń życia społecznego, politycznego oraz gospodarczego w kraju i na świecie” (*wychowanie obywatelskie*); „nabycie umiejętności nawyku postępowania zgodnego z zasadami dbałości o własne zdrowie i ochronę środowiska” (*chemia*); „kształcenie zachowań ukierunkowanych na ochronę środowiska” (*biologia*); „budzenie zainteresowania szeroko rozumianą przestrzenią geograficzną (własnym regionem, terytorium Polski, Europy, świata) oraz przygotowanie do swobodnego poruszania się w niej [...] kształtowanie w uczniach poszanowania innych narodów, systemów wartości i sposobów życia” (*geografia*); „przygotowanie do życia w cywilizacji technicznej” (*technika*); „przygotowanie do aktywnego i odpowiedzialnego życia w społeczeństwie informacyjnym” (*informatyka*); „kształtowanie postawy szacunku dla polskiego dziedzictwa kulturowego w związku z globalizacją kultury masowej” (*edukacja czytelnicza i medialna*); „uświadamianie zagrożeń środowiska przyrodniczego” (*edukacja ekologiczna*).

Wskazane cele koncentrują się wokół zagadnień z życia politycznego, gospodarczego i społecznego kraju i świata. Ochrona własnej kultury, zdrowia, przyrody staje się poważnym celem na tle zjawisk globalizacji, a szczególnie zagrożeń, których jest ona nośnikiem. Ważnym celem jest otwarcie na świat, zainteresowanie szeroką przestrzenią geograficzną i przygotowanie do umiejętnego znalezienia się w różnych procesach i zjawiskach zachodzących w makroskali.

Na szczególną uwagę zasługuje kształtowanie negatywnej postawy wobec konfliktów zbrojnych w świecie, wobec degradacji naturalnego środowiska człowieka oraz kształtowanie postawy proekologicznej, postawy dialogu i otwartości na drugiego człowieka.

Zadania szkoły, związane z globalizacją, obejmują: „integrowanie różnych zakresów doświadczeń kulturowych, przybliżanie uczniom różnorodnych tekstów kultury w perspektywie wiedzy o człowieku i świecie” (*język polski*); „przekazywanie wiedzy o najważniejszych etapach dziejów Polski, Europy i świata” (*historia*); „ukazywanie znaczenia odkryć w naukach przyrodniczych dla rozwoju cywilizacji i rozwiązywania problemów współczesnego świata”

(fizyka); zainteresowanie uczniów rozwojem wiedzy informacyjnej oraz nowymi możliwościami dostępu do informacji i komunikowania się” (*informatyka*); „tworzenie warunków do zdobywania informacji z różnych źródeł oraz rozwijanie wiedzy o komunikowaniu się ludzi bezpośrednio i przez media” (*edukacja czytelnicza i medialna*); „tworzenie warunków do poznawania współzależności między różnymi składnikami środowiska oraz rozumienia przyczyn i skutków ingerencji człowieka w świat przyrody oraz kształtowanie proekologicznej motywacji uczniów” (*edukacja ekologiczna*).

Zapisy te wskazują, że wiodące zadanie szkoły sprowadza się do ukazania wychowankowi złożonych problemów świata i przygotowanie go do ich rozwiązania.

Bazę realizacji celów edukacyjnych i zadań szkoły stanowią treści nauczania. Analiza podstawy programowej dowodzi, że zagadnienia globalizacji mają swoje odzwierciedlenie w następujących treściach nauczania: analiza wybranych utworów klasyki światowej takich autorów jak: Homer, Sofokles, W. Szekspir, M. Cervantes, K. Dickens, A. Czechow, A. Saint-Exupery, E. Hemingway (*język polski*); „cywilizacje starożytne – dorobek kultury i jego trwałość (Egipt, Izrael, Grecja, Rzym); Europa i świat śródziemnomorski w wiekach średnich: państwa, religie, społeczeństwa, kultury [...] jedność i różnorodność kultury średniowiecza; przemiany społeczne i cywilizacyjne XIX wieku: epoka napoleońska, tworzenie podstaw nowoczesnej demokracji w Europie i Ameryce Północnej, przemiany na mapie politycznej Europy i świata, kolonializm, rozwój ekonomiczny i społeczny w XIX wieku; I wojna światowa; świat między wojnami: kryzys demokracji (systemy totalitarne, hitleryzm i komunizm), najistotniejsze problemy gospodarcze, społeczne i polityczne świata; II wojna światowa; świat powojenny, postęp cywilizacyjny, przemiany polityczne i kulturowe, konflikt Wschód-Zachód, nowe zjawiska polityczno-społeczne, przyspieszenie cywilizacyjne, dekolonizacja, nowe zjawiska w kulturze masowej (*historia*); „mobilność zawodowa jako zjawisko cywilizacyjne; rynek pracy, problem bezrobocia: przyczyny, skutki, sposoby rozwiązywania” (*wychowanie do aktywnego udziału w życiu gospodarczym*); „działania człowieka w środowisku przyrodniczym i ich konsekwencje” (*biologia*); „Ziemia jako środowisko życia, jej historia i obraz współczesny; interakcja Ziemia – człowiek; gospodarowanie zasobami naturalnymi Ziemi; współczesne przemiany gospodarcze, społeczne i polityczne na kontynentach i w wybranych państwach; źródła konfliktów i próby ich rozwiązania (na wybranych przykładach); problemy integracyjne na świecie” (*geografia*); „posługiwanie się sprzętem i korzystanie

z usług systemu operacyjnego – podstawowe zasady pracy w sieci lokalnej i globalnej; przykłady zastosowań komputera jako narzędzia dostępu do rozproszonych źródeł informacji i komunikacji na odległość; społeczne, etyczne i ekonomiczne aspekty rozwoju informatyki. Pożytki wynikające z rozwoju informatyki i powszechnego dostępu do informacji, konsekwencje dla osób i społeczeństw” (*informatyka*); „różnorodność biologiczna – znaczenie jej ochrony; żywność – oddziaływanie produkcji żywności na środowisko; zagrożenia środowiska wynikające z produkcji i transportu energii; energetyka jądrowa – bezpieczeństwo i składowanie odpadów” (*edukacja ekologiczna*); źródła promieniowania jądrowego i jego skutki; sposoby znakowania substancji toksycznych (wybranych według katalogu ONZ)” (*obrona cywilna*).

Z przytoczonych cytatów wynika, że treści nauczania koncentrują się na przemianach kulturowych, gospodarczych, społecznych, politycznych świata na przestrzeni wieków, zagrożeniach dla zdrowia, harmonijnego rozwoju i życia człowieka, ze szczególnym zwróceniem uwagi na problem wojen światowych, niszczenia środowiska naturalnego oraz komunikacji z drugim człowiekiem aż do zasięgu międzykontynentalnego.

Realizacja celów edukacyjnych na bazie treści powinna prowadzić do konkretnych osiągnięć uczniów. W zakresie globalizacji przedstawiają się one następująco: „rozpoznawanie miejsca człowieka w czasie historycznym, jego relacji z przyrodą, społecznością lokalną, ojczyzną, kręgiem kulturowym, innymi narodami i religiami” (*historia*); „określanie właściwości i różnorodnych substancji oraz ich powiązanie z zastosowaniem i wpływem na środowisko naturalne” (*chemia*); „ocenie zmian zachodzących w środowisku przyrodniczym w wyniku oddziaływania człowieka i ich wpływu na jakość życia i umiejętności odnajdywania środków zaradczych” (*biologia*); „całościowe widzenie regionów i miejsc (Polski i świata); lokalizowanie miejsc na powierzchni Ziemi i orientowanie się w ich wzajemnym położeniu za pomocą map; ocenianie w kategoriach geograficznych działalności gospodarczej, społecznej i politycznej” (*geografia*); „dostrzeganie, opisywanie i wyjaśnianie związków między naturalnymi składnikami środowiska, człowiekiem i jego działalnością” (*edukacja ekologiczna*); „wyjściowa postawa otwartości i dialogu, wznosząca się ponad uprzedzenia i stereotypy etniczne” (*edukacja europejska*).

W aspekcie globalizacji wiodącymi osiągnięciami uczniów są: holistyczne postrzeganie świata, miejsca i roli w nim człowieka; wartościowanie zjawisk zachodzących w makroskali; umiejętności poszukiwania sposobów rozwiązy-

wania problemów w mikro- i makroskali oraz umiejętności komunikacji i dialogu międzykulturowego. Można najogólniej stwierdzić, że wiodące zagadnienia dotyczące globalizacji zostały w pełni uwzględnione w podstawie programowej.

Problematyka e t a t y z a c j i związana z państwem, ukierunkowana jest przez realizację celu: „wdrażanie ucznia do samodzielności i przygotowanie go do aktywnego udziału w życiu społecznym”.

Szczegółowe zagadnienia realizowane są przez cele edukacyjne, zadania szkoły, treści kształcenia i oczekiwane osiągnięcia uczniowskie w przedmiotach: język polski, historia, wychowanie obywatelskie, wychowanie do aktywnego udziału w życiu gospodarczym, fizyka i astronomia, geografia, edukacja europejska oraz kultura polska na tle tradycji śródziemnomorskiej.

Wokół zagadnień etatyżacji zogniskowane są następujące cele przedmiotowe: „wspomaganie umiejętności komunikowania się uczniów w zróżnicowanych sytuacjach prywatnych i publicznych, ważnych dla życia w państwie demokratycznym i obywatelskim; wprowadzanie w tradycję kultury europejskiej” (*język polski*); „rozwijanie myślenia historycznego i krytycyzmu; pogłębianie umiejętności powiązania dziejów Polski z dziejami Europy; pogłębianie rozumienia pojęć i wartości niezbędnych do zrozumienia życia politycznego, gospodarczego i społecznego” (*historia*); „zdolność uczniów do odnajdywania swojego miejsca w życiu gospodarczym w warunkach gospodarki rynkowej i zmiennego rynku pracy” (*wychowanie do aktywnego udziału w życiu gospodarczym*); „określenie miejsca i roli Polski i Polaków w integrującej się Europie; rozwijanie tożsamości europejskiej budowanej na gruncie miłości do małej i wielkiej ojczyzny; ukazywanie procesu integracji jako środka prowadzącego do przyspieszenia transformacji ustrojowej i osiągnięcia warunków do długofalowego rozwoju kraju” (*edukacja europejska*); „rozumienie ciągłości kultury i trwałości ludzkich osiągnięć; wiązanie aktualnych wydarzeń społecznych, politycznych i kulturalnych z przeszłością; dostrzeganie w kulturze antycznej korzeni tożsamości kulturowej Polski i Europy” (*kultura polska na tle tradycji śródziemnomorskiej*).

Cele wyznaczone w zakresie wiedzy obejmują poznanie ustroju państwa, urządzeń demokratycznych, miejsca Polski w świecie. Wiodącą umiejętnością jest wartościowanie sytuacji gospodarczej Polski, określenie zachowań demokratycznych i podejmowanie działań o charakterze demokratycznym.

Nadrzędnym celem wychowawczym jest kształtowanie pozytywnej postawy wobec wejścia Polski do Unii Europejskiej, a zarazem troski o suwerenność kraju i budowanie demokratycznego ustroju Polski.

Jego realizacja wspomagana jest przez zadania szkoły jako środowiska dydaktyczno-wychowawczego w ramach poszczególnych przedmiotów. Przedstawiają się one następująco: „motywowanie do poznawania literatury oraz różnorodnych tekstów kultury wzbogacających wiedzę ucznia o człowieku, życiu i świecie z perspektywy współczesności i z odniesieniem do przeszłości; uczestnictwo w kulturze współczesnej i praktyce społecznej komunikacji” (*język polski*); „ukazywanie praktycznych zastosowań zasad i procedur demokratycznych na przykładzie społeczności szkolnej” (*wychowanie obywatelskie*); „kształcenie umiejętności krytycznego korzystania ze źródeł informacji” (*fizyka i astronomia*); „ukazanie zasad funkcjonowania najważniejszych organizacji europejskich; zapoznanie z celami, podstawami ustrojowymi i instytucjonalnymi Unii Europejskiej; wskazywanie konkretnych form i możliwości współpracy młodzieżowej oraz uczestnictwa w życiu publicznym zintegrowanej Europy” (*edukacja europejska*); „ułatwienie rozumienia aktualnych wydarzeń społecznych, politycznych i kulturalnych przy wykorzystaniu szeroko rozumianej wiedzy o świecie starożytnym” (*kultura polska na tle tradycji śródziemnomorskiej*).

Zadania szkoły sprowadzają się do ukazania podstaw teoretycznych, praktycznych zastosowań zasad i procedur demokratycznych na przykładzie społeczności szkolnej, lokalnej, państwa, Europy.

Realizacji celów szczegółowych i zadań szkoły służą następujące treści: „świat między wojnami: kryzys demokracji (systemy totalitarne, hitlerizm i komunizm); najistotniejsze problemy gospodarcze, społeczne i polityczne; odrodzone państwo polskie: budowa państwowości, walka o granice, ewolucja ustrojowa, główne problemy gospodarcze i społeczne; polityka zagraniczna i miejsce Polski w Europie międzywojennej; Polska po 1945 roku; walka o kształt państwa, polski stalinizm; przemiany gospodarczo-społeczne w PRL; kryzysy polityczne lat 1956, 1968, 1979; wybór Polaka na papieża, rok 1980 i powstanie Solidarności, stan wojenny i lata osiemdziesiąte; przełom roku 1989, proces budowy III Rzeczypospolitej” (*historia*); „monarchie konstytucyjne i republiki we współczesnej Europie; obywatel a władza publiczna w systemach totalitarnych, autorytarnych i demokratycznych; przekształcenia ustroju gospodarczego w Polsce po 1989 r.” (*wychowanie do aktywnego udziału w życiu gospodarczym*) „Polska na tle Europy i świata” (*geografia*); „Polska w Europie; przykłady najważniejszych wzajemnych związków między Polską a innymi państwami europejskimi w przeszłości; zasady ładu europejskiego opartego na wspólnej, historycznej podstawie cywilizacyjnej: filozofii greckiej, prawie rzymskim i Biblii; cele i założenia Wspólnot Europejskich,

krótka historia traktatów; wielość koncepcji rozwoju Unii Europejskiej; proces integracji Polski z UE, procedury negocjacyjne; koszty i korzyści wynikające z członkostwa w Unii Europejskiej dla polskiego obywatela; bezpieczeństwo europejskie: NATO, OBWE, ONZ; Rada Europy; Grupa Wyszehradzka; „prawa człowieka” (*edukacja europejska*).

Analiza wybranych treści dowodzi, że koncentrują się one na: historii Polski i narodu; budowaniu państwowości i bezpieczeństwa wewnętrznego i zewnętrznego kraju, miejsca Polski w Zjednoczonej Europie.

Podstawowymi, planowanymi osiągnięciami uczniowskimi w zakresie wiedzy o państwie są: „dostrzeżenie uniwersalności doświadczeń, przemyśleń uczuć i aspiracji wpisanych w dzieła z różnych okresów i kręgów kulturowych (zwłaszcza tradycji biblijnej, antycznej, dworsko-rycerskiej, patriotycznej, społecznikowskiej)” (*język polski*); „wykorzystywanie podstawowej wiedzy o najważniejszych etapach dziejów do powiązania zjawisk historycznych z zakresem dziejów powszechnych z historią Polski” (*historia*); „wykorzystywanie wiedzy o zasadach ustroju Rzeczypospolitej Polskiej do interpretacji wydarzeń życia publicznego; podporządkowanie się wymogom procedur demokratycznych we wspólnym działaniu” (*wychowanie obywatelskie*); „rozumienie procesów integracyjnych, zachodzących w Europie; znajomość najważniejszych instytucji europejskich; przyczynianie się do powstania świadomości „jestem Polakiem, jestem więc Europejczykiem” (*edukacja europejska*).

W osiągnięciach uczniów na uwagę zasługuje ich praktyczny charakter w perspektywie Zjednoczonej Europy. Koncentrują się one na nabyciu umiejętności wykorzystania wiedzy o zasadach ustroju Rzeczypospolitej Polskiej do interpretacji wydarzeń życia publicznego, podejmowania działań zgodnie z zasadami demokratycznymi tu, teraz i w przyszłości. Ważnym osiągnięciem jest kreowanie tożsamości Polaka i Europejczyka oraz właściwe rozumienie polskiej „racji stanu”.

Przedstawiona analiza wskazuje, że w podstawie programowej nie wyeksponowano zagadnienia przeciwników państwa, siły, „racji stanu” wchodzących – zdaniem Z. Kwiecińskiego – w zakres etatyzacji. Wpływa stąd wniosek, że powyższe zagadnienia powinny być uwzględniane przez autorów programów.

Problematyka *n a c j o n a l i z a c j i* zajmuje ugruntowaną pozycję w programach kształcenia. Jest ona ukierunkowana przez trzy cele wiodące: wprowadzenie uczniów w świat wiedzy naukowej, wprowadzanie w świat kultury i sztuki oraz rozwijanie umiejętności społecznych przez zdobywanie

prawidłowych doświadczeń we współżyciu i współdziałaniu w grupie rówieśniczej.

Szczegółowe zagadnienia realizowane są przez cele edukacyjne, zadania szkoły, treści kształcenia i zakładane osiągnięcia uczniowskie w przedmiotach: język polski, historia, wychowanie obywatelskie, wychowanie do aktywnego udziału w życiu gospodarczym, geografia, język obcy, edukacja czytelnicza i medialna, edukacja regionalna – dziedzictwo kulturowe w regionie, kultura polska na tle tradycji śródziemnomorskiej oraz język mniejszości narodowej lub grupy etnicznej.

Wokół zagadnień nacjonalizacji zogniskowane są cele przedmiotowe: „wspomaganie komunikowania się uczniów i wprowadzanie ich w świat kultury, zwłaszcza przez: kształcenie sprawności mówienia, słuchania, czytania i pisanie w zróżnicowanych sytuacjach komunikacyjnych prywatnych i publicznych; rozwijanie zainteresowań uczniów językiem jako składnikiem dziedzictwa kulturowego; wprowadzanie w tradycję kultury narodowej; uczenie istnienia w kulturze, przede wszystkim w jej wymiarze symbolicznym i aksjologicznym, tak by stawała się wewnętrzną i osobistą własnością młodego człowieka” (*język polski*); „pogłębianie i umacnianie postawy patriotyzmu” (*historia*); „pogłębianie poczucia przynależności do wspólnoty obywateli państwa polskiego; świadomość istnienia obowiązków wobec własnej ojczyzny, w szczególności obowiązku jej obrony oraz dbałości o jej dobre imię; działania na rzecz poczucia szacunku dla własnego państwa” (*wychowanie obywatelskie*); „wszechstronny rozwój ucznia, ukierunkowany na przygotowanie do aktywnej obecności w życiu społeczno-gospodarczym kraju, rozumienie przez uczniów zjawisk i zmian gospodarczych w kraju” (*wychowanie do aktywnego udziału w życiu gospodarczym*); „kształtowanie w uczniach poszanowania innych narodów, systemów wartości i sposobów życia; uświadomienie wartości, jaką jest własny kraj i jego dziedzictwo kulturowe” (*geografia*); „ugruntowanie poczucia tożsamości narodowej” (*edukacja regionalna – dziedzictwo kulturowe w regionie*); „rozumienie ciągłości rozwoju i trwałości ludzkich osiągnięć; wiązanie aktualnych wydarzeń społecznych, politycznych i kulturalnych z przeszłością; dostrzeżenie w kulturze antycznej korzeni tożsamości kulturowej Polski i Europy” (*kultura polska na tle tradycji śródziemnomorskiej*); „wszechstronny rozwój ucznia jako przygotowanie do aktywnej obecności w społeczeństwie” (*język mniejszości narodowej lub grupy etnicznej*).

Analiza celów szczegółowych dowodzi, że koncentrują się one na kreowaniu tożsamości jednostki zorientowanej ku poziomowi postkonwencjonal-

nemu tożsamości kulturowej i narodowej. Na uwagę zasługuje kształtowanie postawy patriotyzmu, postawy szacunku dla własnego i innych narodów.

Realizacja tych celów wspomagana jest przez przyjęte, w ramach poszczególnych przedmiotów, zadania szkoły: „tworzenie sytuacji, w których uczenie się języka następuje przez świadome i refleksyjne używanie go; integrowanie różnych zakresów doświadczeń kulturowych; uczestnictwo w kulturze współczesnej [...] oraz obcowanie z tradycją” (*język polski*); „rozwijanie umiejętności poszukiwania, porządkowania, wykorzystywania i przechowywania różnych rodzajów informacji” (*historia*); „stawianie wymagań w zakresie właściwej postawy uczniów wobec godła i hymnu państwowego oraz w czasie uroczystości szkolnych i państwowych” (*wychowanie obywatelskie*); „pomoc uczniom w odkrywaniu własnej tożsamości narodowej” (*edukacja filozoficzna*); „ukazywanie zależności między formą i językiem mediów a zamierzeniami, postawami i kulturą twórców komunikatów artystycznych, informacyjnych, reklamowych i propagandowych” (*edukacja czytelnicza i medialna*); „uświadomienie uczniom związków współczesnej kultury (przede wszystkim polskiej) z kulturą grecką, rzymską, chrześcijańską” (*kultura polska na tle tradycji śródziemnomorskiej*); „rozwijanie w uczniach postawy ciekawości, otwartości i tolerancji wobec innych kultur” (*język obcy*); „rozwijanie w uczniach poczucia własnej wartości i tożsamości narodowej (etnicznej); ukazywanie wkładu danej mniejszości w kulturę polską i rozwój Polski” (*język mniejszości narodowej lub grupy etnicznej*).

Wskazane zadania koncentrują się na stworzeniu warunków dla zrozumienia istoty procesów tożsamościowych, zachodzących w kształtowaniu się narodu, przy jednoczesnym otwarciu się na inne kultury. Jest to z punktu wychowawczego, niezwykle ważne zadanie. Nabiera ono szczególnego znaczenia w perspektywie wejścia Polski do Zjednoczonej Europy.

Realizacji celów edukacyjnych i zadań szkoły służą następujące treści kształcenia: „losy i postawy Polaków w warunkach braku niepodległości, powstania narodowe, koncepcje pracy organicznej, losy Polaków na emigracji [...] nowe zjawiska w kulturze masowej” (*historia*); „naród, państwo, tożsamość narodowa; Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (ustrój polityczny i instytucje RP; *wychowanie obywatelskie*); „potencjał naturalny, ludnościowy, gospodarczy i kulturowy Polski; problemy integracyjne w Polsce” (*geografia*).

Podstawowymi, planowanymi w poszczególnych przedmiotach osiągnięciami uczniowskimi w zakresie wiedzy o narodzie są: „rozpoznawanie i tworzenie wypowiedzi informujących, opisujących, wartościujących oraz słu-

żących wyrażaniu opinii, przekonywaniu i uzasadnianiu poglądów” (*język polski*); „operowanie podstawowymi kategoriami historycznymi: czasem, przestrzenią, ciągłością i zmiennością; ujmowanie treści historycznych w związkach przyczynowo-skutkowych; ocenianie faktów i wydarzeń historycznych” (*historia*); „godne zachowanie w czasie obchodów świąt i uroczystości narodowych; rozpoznawanie własnych praw i obowiązków; znajomość najważniejszych etycznych zasad życia publicznego” (*wychowanie obywatelskie*); „całościowe widzenie regionów i miejsc (Polski i świata)” (*geografia*); „wyjściowa postawa otwartości i dialogu, wznosząca się ponad uprzedzenia i stereotypy etniczne; przykłady umiejętności potrzebnych w nawiązywaniu współpracy europejskiej na poziomie indywidualnym, grupowym i państwowym; przyczynianie się do powstawania świadomości: jestem Polakiem, więc jestem Europejczykiem” (*edukacja europejska*); „rozbudzenie zamiłowania do języka, historii i kultury ojczystej” (język mniejszości narodowej lub grupy etnicznej).

Analiza przedstawionych zapisów wskazuje, że podstawowymi osiągnięciami w zakresie wiedzy jest poznanie tradycji narodowych i tożsamości kulturowej naszej Ojczyzny. Wiodącą umiejętnością staje się określenie odrębności kulturowej Polski i kultywowania bogatych tradycji narodowych. Zakładanym osiągnięciem w aspekcie wychowawczym jest troska o poszanowanie dziedzictwa kulturowego oraz mocna pozycja Polski w Europie i na świecie. Upoważnia ona do stwierdzenia, że pełny zakres treści nacjonalizacji, wyróżniany przez Z. Kwiecińskiego, ma swoje odzwierciedlenie w podstawie programowej.

Zagadnienie k o l e k t y w i z a c j i w *Podstawie programowej* dla gimnazjum jest ukierunkowane przez cel wiodący, który brzmi: „edukacja w gimnazjum, wspomagając rozwój ucznia jako osoby i przygotowując go do aktywnego udziału w życiu społecznym, [...] powinna rozwijać jego umiejętności społeczne przez zdobywanie prawidłowych doświadczeń we współżyciu i współdziałaniu w grupie rówieśniczej”.

Cel ten w sposób bezpośredni „mówi”, że zagadnienia kolektywizacji są wyeksponowane jako jeden z czterech filarów celów edukacyjnych gimnazjum.

Szczegółowe zagadnienia realizowane są przez cele edukacyjne, zadania szkoły, treści kształcenia i zaplanowane osiągnięcia uczniowskie w ramach przedmiotów: język polski, historia, wychowanie obywatelskie, wychowanie do aktywnego udziału w życiu gospodarczym, geografia, edukacja czytelnicza i medialna, edukacja regionalna – dziedzictwo kulturowe w regionie, obrona

cywilna, kultura polska na tle tradycji śródziemnomorskiej oraz edukacja europejska.

Wokół zagadnień kolektywizacji skoncentrowane są następujące cele przedmiotowe: „wspomaganie umiejętności komunikowania się uczniów [...] przez kształcenie sprawności mówienia, słuchania, czytania i pisania w zróżnicowanych sytuacjach komunikacyjnych prywatnych i publicznych, ważnych do życia w państwie obywatelskim” (*język polski*); „pogłębianie rozumienia pojęć i wartości niezbędnych do zrozumienia życia społecznego” (*historia*); „pogłębianie poczucia przynależności do wspólnoty obywateli państwa; poczucie wartości i przydatności indywidualnego i grupowego działania; rozumienie ważnych wydarzeń życia społecznego w kraju” (*wychowanie obywatelskie*); „wszechstronny rozwój ucznia ukierunkowany na przygotowanie do aktywnej obecności w życiu społeczno-gospodarczym kraju; rozumienie przez uczniów zjawisk i zmian gospodarczych kraju” (*wychowanie do aktywnego udziału w życiu gospodarczym*); „budzenie poczucia odpowiedzialności za społeczne środowisko życia” (*geografia*); „przygotowanie do korzystania z różnych źródeł informacji; umiejętność krytycznego segregowania informacji i krytycznego ich odbioru” (*edukacja czytelnicza i medialna*); „kontakt ze środowiskiem w celu wytwarzania bliskich więzi i zrozumienia różnorodnych przynależności człowieka” (*edukacja regionalna – dziedzictwo kulturowe w regionie*); „przygotowanie do prawidłowego współdziałania w przypadku wystąpienia zagrożenia zbiorowego” (*obrona cywilna*); „ukazywanie procesu integracji jako środka prowadzącego do przyspieszenia transformacji ustrojowej i osiągnięcia warunków do długofalowego rozwoju kraju” (*edukacja europejska*).

Zapisy te wskazują, że w centrum celów znajduje się rozwój społeczny wychowanka, który określony jest przez zasób wiedzy z zakresu życia społecznego, umiejętności komunikacyjne, umiejętności współpracy i współdziałania oraz postawę odpowiedzialności za środowisko społeczne.

Realizacja tych celów wspomagana jest przez zadania szkoły jako środowiska dydaktyczno-wychowawczego w ramach poszczególnych przedmiotów. Oto zadania szkoły uwzględniające zagadnienia kolektywizacji: „integrowanie różnych zakresów doświadczeń kulturowych; uczestnictwa w praktyce społecznej komunikacji” (*język polski*); „rozwijanie umiejętności poszukiwania, porządkowania, wykorzystywania i przechowywania różnych rodzajów informacji” (*historia*); „ukazywania praktycznych zastosowań zasad i procedur demokratycznych w społeczeństwie, kształtowanie poczucia odpowiedzialności za siebie i innych” (*wychowanie obywatelskie*); „uświadomienie ucz-

niom znaczenia ochrony cywilnej (ludzi, środków i dóbr materialnych) i wykształcenie właściwych zachowań w sytuacjach zagrożeń” (*obrona cywilna*); „ułatwienie rozumienia aktualnych wydarzeń społecznych, politycznych i kulturalnych” (*kultura polska na tle tradycji śródziemnomorskiej*) „wskazywanie konkretnych form i możliwości współpracy młodzieżowej oraz uczestnictwa w życiu publicznym” (*edukacja europejska*).

Zadania edukacyjne szkoły można najogólniej określić jako skoncentrowane na stworzeniu warunków nabywania doświadczeń społecznych począwszy od doświadczeń w grupie młodzieżowej, po doświadczenia życia publicznego.

Osiąganiu powyższych celów szczegółowych i zadań szkoły służą następujące treści: „człowiek istota społeczna; grupa i więzi społeczne; kultura polityczna i formy życia publicznego (świadomość obywatelska, cnoty obywatelskie)” (*wychowanie obywatelskie*); „praca zespołowa; wybrane zagadnienia z etyki życia gospodarczego” (*wychowanie do aktywnego udziału w życiu gospodarczym*); „główne zadania i organizacja środków ochrony cywilnej w okresie pokoju; formacje obrony cywilnej” (*obrona cywilna*).

Przedstawione treści koncentrują się wokół funkcjonowania człowieka w grupie społecznej w wymiarze mikro i makro. Ważnym zagadnieniem – z punktu widzenia wychowawczego – są elementy etyki życia gospodarczego, ponieważ zasady etyczne są ważną bazą kształtowania jakości postaw społecznych.

Podstawowymi oczekiwanymi osiągnięciami uczniów w zakresie wiedzy i umiejętności, związanymi z socjalizacją wtórną, są: „rozpoznawanie i tworzenie wypowiedzi informujących, opisujących i wartościujących oraz służących wyrażaniu opinii, przekonywaniu i uzasadnianiu poglądów; rozpoznawanie i rozumienie założeń komunikacji (sytuacje, emocje i oceny) oraz przewidywanie skutków wypowiedzi i dyskutowanie ich etycznego wymiaru (np. szczerłość – nieszczerłość, kłamstwo, manipulacja, agresja słowna, brutalność w zachowaniach językowych)” (*język polski*); rozpoznawanie miejsca człowieka w czasie historycznym, jego relacji ze społecznością, ojczyzną czy kręgiem kulturowym; ocenianie faktów i wydarzeń historycznych; integracja wiedzy uzyskanej z różnych źródeł informacji” (*historia*); „uczestniczenie w dyskusji, prezentacja i obrona własnego stanowiska, branie pod uwagę argumentów strony przeciwnej; podporządkowanie się wymogom procedur demokratycznych we wspólnym działaniu” (*wychowanie obywatelskie*); „określanie i ocenianie własnych mocnych i słabych cech ujawnianych w działaniach technicznych indywidualnych i zespołowych” (*technika*);

„umiejętność przestrzegania zasad ładu i porządku w miejscach publicznych” (*edukacja ekologiczna*); „ocenie wydarzeń zagrażających życiu i ujmowanie ich w związku przyczynowo-skutkowe; ocenianie i opisywanie sytuacji wymagających od ludzi wspólnego działania oraz podporządkowania się pewnym rygorom (zarządzeniom); „wyjściowa postawa otwartości i dialogu, wznosząca się ponad uprzedzenia i stereotypy etniczne” (*edukacja europejska*).

Osiągnięcia w zakresie wiedzy koncentrują się wokół znajomości zasad życia społecznego i budowania więzi międzyludzkich.

W zakresie umiejętności są to głównie: komunikacja, wartościowanie siebie w aspekcie umiejętności społecznych przejawiających się w działaniach zespołowych oraz wartościowanie sytuacji wymagających wspólnego działania.

Osiągnięcia wychowawcze ogniskuje postawa dialogu, otwartości, podporządkowania regułom i zasadom, zrozumienia dla odmiennych postaw i poglądów.

Powyższa analiza upoważnia do stwierdzenia, że w *Podstawie programowej* brak jest treści związanych z „kształtowaniem przekonań o szczególnym miejscu, misji własnej klasy i jej partii”.

Realizacja zagadnień *p o l i t y z a c j i, b i u r o k r a t y z a c j i i p r o f e s j o n a l i z a c j i* znajduje swoje odzwierciedlenie w celach edukacyjnych, zadaniach szkoły, treściach kształcenia i zakładanych osiągnięciach uczniowskich w następujących przedmiotach: język polski oraz język mniejszości narodowych lub grupy etnicznej, historia, wychowanie do życia w rodzinie, wychowanie obywatelskie, wychowanie do aktywnego udziału w życiu gospodarczym, geografia, informatyka, technika, obrona cywilna, a także edukacja czytelnicza i medialna.

Wokół omawianych zagadnień zogniskowane są następujące cele przedmiotowe: „wspomaganie umiejętności komunikowania się uczniów i wprowadzanie ich w świat kultury, zwłaszcza poprzez: kształcenie sprawności mówienia, słuchania, czytania i pisania w zróżnicowanych sytuacjach komunikacyjnych prywatnych i publicznych” (*język polski oraz język mniejszości narodowej lub grupy etnicznej*); „rozwijanie umiejętności dostrzegania złożoności związków przyczynowo-skutkowych” (*historia*); „zdolność uczniów do odnajdywania swojego miejsca w życiu gospodarczym w warunkach gospodarki rynkowej i zmiennego rynku pracy; wstępne przygotowanie uczniów do aktywności zawodowej i odnalezienia się na rynku pracy” (*wychowanie do aktywnego udziału w życiu gospodarczym*); „przygotowanie do korzystania z różnych

źródeł informacji, umiejętność segregowania informacji i krytycznego ich odbioru; przygotowanie do pracy samokształceniowej i wykorzystywania mediów jako narzędzi pracy intelektualnej” (*edukacja czytelnicza i medialna*).

Jak wskazują powyższe zapisy, cele edukacyjne w zakresie wiedzy obejmują rozumienie zasad życia gospodarczego i politycznego. W centrum celów kształcących znajduje się dość znaczne spektrum umiejętności. Do nich należą umiejętności postrzegania siebie jako człowieka posiadającego określony zawód w zmiennych warunkach rynku pracy. Wiodącym celem wychowawczym jest kształtowanie postawy mobilności zawodowej.

Realizacja wyżej wymienionych celów wspomagana jest przez zadania szkoły w ramach poszczególnych przedmiotów. Zadaniem tymi są: „pobudzanie postaw kreatywnych ucznia w procesie zdobywania umiejętności i gromadzenia wiedzy; integrowanie różnych doświadczeń kulturowych uczestnictwa w praktyce społecznej komunikacji; wprowadzanie uczniów w technikę uczenia się i wyposażania ich w narzędzia samodzielnej pracy umysłowej” (*język polski*); „doskonalenie różnorodnych form wypowiedzi ustnej i pisemnej; rozwijanie umiejętności poszukiwania, porządkowania, wykorzystywania i przechowywania różnych rodzajów informacji” (*historia*); „pomoc w rozpoznawaniu własnych praw i obowiązków; kształtowanie poczucia odpowiedzialności za siebie i innych; wspieranie samorządności uczniowskiej” (*wychowanie obywatelskie*); „rozbudzanie wyobraźni, pomysłowości na temat przyszłej aktywności zawodowej i gospodarczej; pomoc w świadomym kształtowaniu orientacji i kariery zawodowej” (*wychowanie do aktywnego udziału w życiu gospodarczym*); uczenia się czynnego, kształtującego dociekliwość, refleksyjność, zdrowy krytycyzm, chęć działania (*geografia*); „wspomaganie uczniów w ich rozpoznawaniu własnych uzdolnień i zainteresowań w celu świadomego wyboru dalszego kierunku kształcenia (*informatyka*); „rozwijanie wiedzy o komunikowaniu się ludzi bezpośrednio i przez media” (*edukacja czytelnicza i medialna*).

Zadania szkoły można podzielić na trzy grupy. Są to zadania prowadzące się do stworzenia warunków:

- wyposażenia uczniów w umiejętności komunikacyjne
- tworzenia wizji przyszłej pracy zawodowej
- kształtowania umiejętności samokształceniowych.

Osiągnięciu celów przedmiotowych i zadań szkoły służą następujące treści: „oficjalne i nieoficjalne style mówienia” (*język polski*); „przykłady procedur obowiązujących w załatwianiu spraw w urzędzie; etyka w życiu publicznym; życie szkoły – samorządność, procedury demokratyczne, regulacje prawne”

(*wychowanie obywatelskie*); „orientacja zawodowa (lokalny i ponadlokalny rynek pracy); odkrywanie i rozwijanie indywidualnych kwalifikacji zawodowych, podejmowanie decyzji zawodowych; rodzaje zawodów i umiejętności zawodowych; przykłady procedur obowiązujących w ubieganiu się o pracę lub rozpoczynaniu działalności gospodarczej; wybór zawodu. System poradnictwa zawodowego i kształcenia ustawicznego; ubieganie się o pracę – list motywacyjny, życiorys zawodowy, kwestionariusz osobowy, rozmowa kwalifikacyjna, cechy dobrego pracownika” (*wychowanie do aktywnego udziału w życiu gospodarczym*); „planowanie pracy indywidualnej i zespołowej, podział pracy, koordynacja działań, rachunek ekonomiczny” (*technika*); „społeczne, etyczne i ekonomiczne aspekty rozwoju informatyki. Pożytki wynikające z rozwoju informatyki i powszechnego dostępu do informacji; konsekwencje dla osób i społeczeństw; zagrożenia wychowawcze: szkodliwe gry, deprawujące treści, uzależnienie; zagadnienia etyczne i prawne związane z ochroną własności intelektualnej i ochrona danych” (*informatyka*); „media jako środek poznania historii i współczesności; komunikaty informacyjne i perswazyjne (reklamowe, propagandowe, *public relations*)” (*edukacja medialna i medialna*).

Analiza podstawy programowej wskazuje, że treści nauczania pozwalają przygotować wychowanka do pracy zawodowej, do życia w społeczeństwie organizacyjnym i w świecie zinstytucjonalizowanym.

Treści skoncentrowane są głównie na problematyce pracy zawodowej, w tym na procedurach ubiegania się o pracę i doskonaleniu własnych kwalifikacji. Ważnym zagadnieniem z punktu widzenia rozwoju zawodowego jest uwzględnienie związku pracy zawodowej z dostępem do informacji.

Podstawowymi przewidywanymi osiągnięciami uczniowskimi w zakresie wiedzy, umiejętności, postaw i zachowań w aspekcie procesów polityzacji, biurokratyzacji i profesjonalizacji są: „samodzielne, krytyczne ustosunkowania się do obserwowanych zjawisk kultury; formułowanie, uzasadnianie i obrona w dyskusji (także na piśmie) własnych punktów widzenia, pomysłów interpretacyjnych i opinii o utworach” (*język polski*); „wyrażanie szacunku dla siebie oraz innych ludzi, ich wysiłku i pracy” (*wychowanie do życia w rodzinie*); „rozpoznawanie własnych praw i obowiązków; uczestniczenie w dyskusjach i obrona własnego stanowiska, branie pod uwagę argumentów strony przeciwnej; współpraca w grupie z uwzględnieniem podziału zadań; załatwianie prostych spraw urzędowych; pisanie podań, życiorysu, wypełnienie druków urzędowych, znajomość najważniejszych etycznych zasad życia publicznego” (*wychowanie obywatelskie*); „umiejętność planowania rozwoju

własnego wykształcenia i kwalifikacji zawodowych; zdolność uczniów do trafnego rozpoznawania swoich predyspozycji, kwalifikacji i realnych możliwości z punktu widzenia rynku pracy; umiejętność sporządzania dokumentów określonych procedurą ubiegania się o pracę (list motywacyjny, życiorys zawodowy, kwestionariusz osobowy) oraz zdolność do odbycia rozmowy kwalifikacyjnej; umiejętność aktywnego znalezienia się na rynku pracy i działalności gospodarczej; znajomość podstawowych zasad etycznych życia gospodarczego i umiejętność stosowania ich w życiu szkolnym (np. rzetelna praca, punktualność, dotrzymywanie danego słowa, uczciwość, odpowiedzialność za skutki, prawdomówność” (*wychowanie do aktywnego udziału w życiu gospodarczym*); określanie i ocenianie mocnych i słabych stron cech ujawnianych w działaniach technicznych indywidualnych i zespołowych; ocenianie własnych możliwości sprostania wymaganiom wstępnie wybranego zawodu (stanowiska pracy); korzystanie z różnych, w tym multimedialnych i rozproszonych źródeł informacji dostępnych za pomocą komputera” (*informatyka*); „sprawne, szybkie czytanie, notowanie i selekcjonowanie wiadomości; wykorzystywanie mediów jako źródeł informacji i opinii w samodzielnym dochodzeniu do wiedzy” (*edukacja czytelnicza i medialna*); umiejętność przestrzegania zasad ładu i porządku w miejscach publicznych” (*edukacja ekologiczna*); „opisywanie i ocenianie sytuacji wymagających od ludzi wspólnego działania oraz podporządkowania się pewnym rygorom (zarządzeniom)” (*obrona cywilna*).

Wiodącym osiągnięciem wychowawczym jest prezentowanie postawy gotowości do respektowania zasad zawartych w statutach i innych dokumentach określających zasady funkcjonowania społecznego oraz urzeczywistnianie wartości ważnych w pracy zawodowej, takich jak: rzetelna praca, punktualność, dotrzymywanie danego słowa, uczciwość, odpowiedzialność za skutki, prawdomówność.

Osiągnięcia w zakresie wiedzy koncentrują się wokół znajomości procedur przygotowywania się do podjęcia pracy zawodowej, zasad etycznych życia gospodarczego.

Osiągnięcia uczniów obejmują umiejętności: interpersonalne, współpracy w grupie, „znalezienia się” w urzędach, planowania własnego rozwoju zawodowego i w tym kontekście wartościowanie swoich predyspozycji, „znalezienia się” na rynku pracy oraz działania samokształceniowe.

Przeprowadzona analiza celów, zadań, treści nauczania i osiągnięć uczniów zawartych w podstawie programowej upoważnia do stwierdzenia, że pełny zakres zagadnień zawartych w piątej ścianie dziesięciościanu znajduje swoje

odzwierciedlenie w podstawie. Na uwagę zasługuje podkreślenie, że część zagadnień, jak: organizacje i instytucje, kształtowanie ideologicznych przekonań o słuszności zastanego podziału i funkcji jest przedstawiona w sposób kontekstowy, a nie bezpośredni.

Szczegółowe zagadnienia s o c j a l i z a c j i ujęte są w celach i zadaniach szkoły, treściach nauczania, osiągnięciach uczniów z następujących przedmiotów: język polski, historia, wychowanie obywatelskie, geografia, edukacja regionalna, etyka, biologia oraz edukacja filozoficzna, edukacja prozdrowotna, ekologiczna, edukacja regionalna – dziedzictwo kulturowe w regionie, obrona cywilna oraz edukacja europejska.

Zagadnienia związane z socjalizacją ogniskuje jeden z głównych celów edukacyjnych gimnazjum, którym jest „rozwijanie umiejętności społecznych ucznia przez zdobywanie prawidłowych doświadczeń we współżyciu i współdziałaniu w grupie rówieśniczej”.

Cel ten ma swoją szczegółową egzemplifikację w celach edukacyjnych poszczególnych przedmiotów oraz w zintegrowanych z nimi zadaniach szkoły.

Przedstawiają się one następująco: „pogłębianie rozumienia pojęć i wartości niezbędnych do zrozumienia życia społecznego” (*historia*); „pogłębianie poczucia przynależności do wspólnoty obywateli; poczucie wartości i przydatności indywidualnego grupowego działania na rzecz społeczności lokalnej; rozumienie ważnych wydarzeń życia społecznego” (*wychowanie obywatelskie*); „kształtowanie w uczniach poczucia odpowiedzialności za swoje środowisko społeczne i gotowości uczestniczenia w rozwiązywaniu problemów swojej społeczności” (*geografia*); „kształtowanie refleksyjnej postawy wobec człowieka, powinności moralnych oraz wobec różnych sytuacji życiowych; podejmowanie odpowiedzialności za siebie i innych oraz za dokonywane wybory moralne” (*etyka*); „kontakt ze środowiskiem lokalnym i regionalnym w celu wytwarzania bliskich więzi i zrozumienia różnorodnych przynależności człowieka, pogłębianie wiedzy o historii regionu w powiązaniu z tradycjami własnej rodziny” (*edukacja regionalna*).

Cele koncentrują się na zrozumieniu istoty i wartości życia społecznego w grupie rówieśniczej, rodzinie, społeczności lokalnej, wspólnoty obywateli, kształtowaniu postawy odpowiedzialności za siebie i podejmowanie działań w grupach oraz gotowości do działań o charakterze prospołecznym. Ich realizację warunkują zadania szkoły w poszczególnych przedmiotach. Przedstawiają się one następująco: „przybliżenie uczniom różnorodnych tekstów kultury w perspektywie uczestnictwa w praktyce społecznej komunikacji” (*język polski*); „tworzenie klimatu dla koleżeństwa i przyjaźni oraz szacunku

dla człowieka” (*wychowanie do życia w rodzinie*); „pomoc w rozpoznawaniu własnych praw i obowiązków; ukazywanie praktycznych zastosowań zasad i procedur demokratycznych społeczności szkolnej; kształtowanie poczucia odpowiedzialności za siebie i innych; wspieranie samorządności uczniowskiej” (*wychowanie obywatelskie*); „umożliwienie podejmowania działań na rzecz najbliższego środowiska przyrodniczego” (*biologia*); „ukazywanie znaczenia zasad moralnych dla rozwoju osobistego człowieka, kształtowania się relacji między ludźmi oraz życia społecznego; ułatwienie nawiązywania więzi z własną rodziną; umożliwienie rozwijania umiejętności prezentacji własnego stanowiska w dialogu z innymi oraz demokratycznego współdecydowania” (*etyka*); „wspieranie kontaktów z osobami, instytucjami zajmującymi się ochroną i pomnażaniem dziedzictwa kulturowego w regionie” (*edukacja regionalna*).

Zadania te umożliwiają uczniom wrastanie w zastane normy etyczno-moralne w grupie rówieśniczej, rodzinie, społeczności lokalnej.

Realizacji celów i zadań służą następujące treści: „budowa prawidłowych relacji z rodzicami; konflikt pokoleń, przyczyny i sposoby rozwiązywania konfliktów; odpowiedzialność za atmosferę panującą w rodzinie” (*wychowanie do życia w rodzinie*); „człowiek istota społeczna, grupy i więzi społeczne” (*wychowanie obywatelskie*); „planowanie pracy zespołowej” (*technika*); „historia i tradycja własnej rodziny” (*edukacja regionalna*).

Przedstawione zapisy wskazują, że treści koncentrują się na relacjach i więziach społecznych dwóch podstawowych grup: rodziny oraz grupy rówieśniczej.

Podstawowymi osiągnięciami w zakresie wiedzy, umiejętności, postaw i zachowań w zakresie socjalizacji są: „rozpoznawanie relacji człowieka ze społecznością lokalną” (*historia*), „rozeznanie, analizowanie i wyrażanie uczuć; wnoszenie pozytywnego wkładu w życie swojej rodziny; wyrażanie szacunku dla siebie oraz innych ludzi, ich wysiłku i pracy” (*wychowanie do życia w rodzinie*); „rozpoznawanie własnych praw i obowiązków; współpraca w grupie z uwzględnieniem podziału zadań; podporządkowanie się wymogom procedur demokratycznych we wspólnym działaniu; znajomość najważniejszych, etycznych zasad życia publicznego” (*wychowanie obywatelskie*), „stosowanie zasad harmonijnego współistnienia i współdziałania ze środowiskiem etycznym” (*etyka*), „lepsze rozumienie siebie i drugiego człowieka” (*edukacja filozoficzna*), „udział w lokalnych inicjatywach” (*edukacja regionalna*).

W zakresie wiedzy osiągnięcia uczniowskie koncentrują się na znajomości zasad etycznych w życiu rodzinnym i publicznym, swoich praw i obowiązków, rozumieniu siebie i drugiego człowieka.

Wiodącą umiejętnością jest harmonijne współdziałanie w grupie, zaś osiągnięciem wychowawczym – pozytywne zaangażowanie na rzecz grupy, w której uczeń funkcjonuje oraz postawa szacunku wobec drugiego człowieka.

Analiza zakresu *Podstawy programowej* w aspekcie socjalizacji upoważnia do stwierdzenia, że wszystkie zagadnienia wyróżnione przez autora dziesięciościanu edukacji mają odzwierciedlenie w *Podstawie*.

Zagadnienia i n k u l t u r a c j i i p e r s o n a l i z a c j i, których przedmiotem jest osobowość kulturowa i społeczna, istota ludzka jako rezultat wrastania w kulturę i autonomicznych wyborów wartości mają odzwierciedlenie w celach edukacyjnych, zadaniach szkoły, treściach nauczania oraz osiągnięciach w następujących przedmiotach: język polski, historia, wiedza o społeczeństwie, sztuka (plastyka i muzyka), geografia, matematyka, informatyka, edukacja filozoficzna, czytelnicza i medialna, edukacja ekologiczna, edukacja regionalna – dziedzictwo kulturowe w regionie oraz edukacja europejska i kultura polska na tle tradycji śródziemnomorskiej.

Realizacja wymienionych zagadnień ukierunkowana jest przez jeden z głównych celów gimnazjum, który brzmi: „edukacja w gimnazjum, wspomagając rozwój ucznia jako osoby i wprowadzając go w życie społeczne, powinna przede wszystkim wprowadzać go w świat kultury i sztuki”. Powyższy cel ma swoją szczegółową egzemplifikację w celach poszczególnych przedmiotów nauczania. Przedstawiają się one następująco: „wprowadzenie uczniów w świat kultury poprzez rozwijanie zainteresowań językiem jako składnikiem dziedzictwa kulturowego; wprowadzanie w tradycję kultury narodowej; uczenie istnienia w kulturze (przede wszystkim w jej wymiarze symbolicznym i aksjologicznym, tak by stawała się wewnętrzną i osobistą własnością młodego człowieka” (*język polski*); „wybór i urzeczywistnianie wartości służących osobowemu rozwojowi” (*wychowanie do życia w rodzinie*); „kształtowanie kultury muzycznej i plastycznej” (*sztuka*); „lepsze poznanie kultury i spraw życia codziennego kraju, języka nauczanego” (*język obcy*); „uświadomienie wartości jaką jest własny region i kraj oraz ich dziedzictwo kulturowe” (*geografia*); „przygotowanie do życia w cywilizacji technicznej” (*technika*); „zdolność ucznia do odnajdywania swojego miejsca w warunkach wielokulturowości” (*mniejszości narodowe*); „rozpoznawanie podstawowych wartości i dokonywanie właściwej ich hierarchizacji; podjęcie

odpowiedzialności za siebie i innych oraz dokonywane wybory moralne” (*etyka*); „kształtowanie postawy szacunku dla polskiego dziedzictwa kulturowego w związku z globalizacją kultury masowej” (*edukacja czytelnicza i medialna*); „rozwijanie wiedzy o kulturze własnego regionu i jej związkach z kulturą narodową; rozwój tożsamości regionalnej” (*edukacja regionalna*); „rozwijanie tożsamości europejskiej, budowanej na gruncie miłości do małej i wielkiej ojczyzny” (*edukacja europejska*); „rozumienie ciągłości rozwoju kultury i trwałości ludzkich osiągnięć; dostrzeganie w kulturze antycznej korzeni tożsamości kulturowej Polski i Europy” (*kultura polska na tle tradycji śródziemnomorskiej*).

Przedstawione zapisy wskazują, że cele edukacyjne są zogniskowane wokół:

- poznania kultury regionu, kraju i innych narodów
- poznania wyboru i urzeczywistniania wartości
- rozwijania związków uczuciowych z kulturą regionu
- kształtowania tożsamości kulturowej w wymiarze regionalnym i ponadregionalnym (narodowym, europejskim)
- kształtowania postawy szacunku wobec dziedzictwa kulturowego.

Cele te są zintegrowane z następującymi zadaniami szkoły: „integrowanie różnych zakresów doświadczeń kulturowych; przybliżanie uczniom różnorodnych tekstów kultury w perspektywie wiedzy o człowieku i świecie; uczestnictwo w kulturze współczesnej i praktyce społecznej; komunikacja oraz obcowanie z tradycją; wspomaganie uczniów w procesie rozpoznawania i rozumienia wartości oraz w osobistym wysiłku tworzenia wewnętrznie akceptowanej ich hierarchii” (*język polski*); „kształtowanie hierarchii wartości” (*wychowanie do życia w rodzinie*); „umożliwienie kontaktu z wielkimi dziełami sztuki, prowadzącego do przeżyć estetycznych; ukazywanie wielkiego bogactwa świata sztuki; stwarzanie sytuacji dających możliwość przeżyć wewnętrznych, doświadczania tajemnicy, kontemplacji, a także autorefleksji; ukazanie różnych funkcji sztuki: estetycznej, poznawczej, wspólnotowej, emocjonalno-terapeutycznej, religijnej” (*sztuka*); „rozwijanie w uczniach postawy ciekawości, otwartości i tolerancji wobec innych kultur” (*język obcy*); „kształtowanie umiejętności odbioru różnorodnych tekstów kultury, kształtowanie postawy poszanowania innych kultur” (*język mniejszości narodowych*); „integrowanie różnych płaszczyzn kulturowych; stwarzanie możliwości uczestnictwa w kulturze współczesnej na bazie obcowania z tradycją; ułatwianie nawiązywania więzi z krajem oraz jego kulturą, umożli-

wiających rzeczywiście otwieranie się na różnorodność kultur w otaczającym świecie” (*etyka*) „ukazywanie filozofii jako «umiłowania mądrości», zachęty do zadawania zasadniczych pytań, drogi wiodącej do lepszego poznania prawdy, jednego z fundamentów klasycznej kultury; ukazywanie roli naturalnego zdziwienia jako początku filozoficznego poznania, pomoc uczniom w odkrywaniu własnej tożsamości” (*edukacja filozoficzna*); „wskazywanie przykładów umożliwiających integrację z kulturą regionu” (*edukacja regionalna*), „uświadamianie uczniom związków współczesnej kultury, przede wszystkim polskiej, z kulturą grecką, rzymską i chrześcijańską; przygotowanie uczniów do samodzielnego poszukiwania źródeł, przyczyny konkretnych zjawisk naszej kultury” (*kultura polska na tle tradycji śródziemnomorskiej*).

Z zapisów podstawy programowej wynika, że zadania szkoły koncentrują się wokół stwarzania warunków do kształtowania osobowości kulturowej poprzez poznanie i rozumienie kultury polskiej oraz wartościowanie na tle innych kultur, zrozumienie roli kultury w życiu człowieka, podejmowanie działań na rzecz pomnażania wartości kultury, budowania własnego systemu wartości na bazie treści etycznych i filozoficznych.

Zakres zadań jest znaczny i należy podkreślić, że wyczerpująco naświetlają one problem inkulturacji i personalizacji.

Osiąganie celów i realizacja zadań odbywają się na bazie następujących treści nauczania: „teksty i składniki kultury” (*język polski*), „cywilizacje starożytne – dorobek kultury i jego trwałość; powstanie chrześcijaństwa i pierwsze wieki jego rozwoju; specyfika kultury polskiego średniowiecza” (*historia*); „człowiek – istota społeczna; kultura polityczna” (*wychowanie obywatelskie*); „sztuka ludowa i zdobnictwo charakterystyczne dla danego regionu, krajobraz kulturowy” (*sztuka*); „człowiek jako osoba; rola i znaczenie sumienia w ocenie moralnej i dla wewnętrznego rozwoju człowieka; człowiek wobec wartości; wskazania moralne w religii chrześcijańskiej” (*etyka*), „przykłady wykorzystania klasycznej wiedzy filozoficznej do analizy współczesnych problemów; filozofia jako umiłowanie mądrości; koncepcja człowieka jako osoby, a więc istoty rozumnej, wolnej i zdolnej do poznania prawdy i dążącej do dobra” (*edukacja filozoficzna*); „poczucie własnej wartości” (*edukacja zdrowotna*); „charakterystyka i pochodzenie społeczności regionalnej; elementy dziejów kultury regionalnej; regionalna tradycja; obyczaje i zwyczaje; muzyka; tradycja własnej rodziny na tle historii i tradycji regionu” (*edukacja regionalna*); „powstawanie kultury chrześcijańskiej i jej związki z kulturą Grecji i Rzymu; rola filozofii greckiej, prawa

rzymskiego, Biblii w kulturze polskiej” (*kultura polska na tle tradycji śródziemnomorskiej*).

Z analizy przedstawionych treści wynika, że pierwszym blokiem zagadnień jest człowiek jako osoba rozwijająca się w kulturze, przejmująca w wyniku autonomicznych wyborów system wartości i orientacje filozoficzne.

Drugi blok treści koncentruje się na zagadnieniach kultury polskiej, jej korzeniach oraz miejscu w kulturze Europy. Można je przedstawić w strukturze koncentrycznej o rozszerzonym zakresie (kultura rodziny, regionu, kraju, Europy).

Trzeci blok stanowią systemy filozoficzne i religia chrześcijańska.

Efektom procesu inkulturacji i personalizacji są osiągnięcia uczniów w zakresie wiedzy, umiejętności, postaw i zachowań. Przedstawiają się one następująco: „odbiór tekstów kultury” (*język polski*), „rozpoznanie relacji człowieka z kręgiem kulturowym, innymi narodami i religiami” (*historia*), „kierowanie własnym rozwojem, podejmowanie wysiłku samowychowawczego” (*wychowanie do życia w rodzinie*), „rozpoznawanie wybitnych dzieł muzycznych, rozpoznawanie wybitnych dzieł plastycznych, własna aktywność kulturalna, dbanie o estetyczny wygląd własny i otoczenia” (*sztuka*), „rozwijanie zamiłowania do kultury ojczystej” (*język mniejszości narodowych*); „dokonywanie wyboru wartości i tworzenie ich hierarchii, rozstrzyganie wątpliwości i problemów moralnych zgodnie z przyjętą hierarchią wartości i dobrem wspólnym, stosowanie zasad harmonijnego współistnienia i współdziałania ze środowiskiem społecznym i przyrodniczym” (*etyka*), „znajomość najważniejszych pytań i pojęć filozoficznych, rozumienie człowieka jako bytu osobowego, umiejętność analizy filozoficznej przeprowadzonej na dowolnym przykładzie; umiejętności filozoficznego określenia prawdy, wolności i innych wartości” (*edukacja filozoficzna*), „umiejętność przestrzegania zasad ładu i porządku w miejscach publicznych” (*edukacja ekologiczna*), „odnajdywanie wartości, jaką stanowi wspólnota lokalna i jej kultura w życiu człowieka, prezentowanie własnego regionu i jego walorów oraz cech wyróżniających, działanie na rzecz ochrony regionalnej dziedzictwa kulturowego, udział w lokalnych inicjatywach kulturalnych, wybrane umiejętności regionalne – tańce, śpiewy” (*edukacja regionalna*), „dostrzeganie związków między kulturą współczesną, a starożytną kulturą Grecji i Rzymu oraz chrześcijaństwem pierwszych wieków; wykorzystanie wiedzy o kulturze śródziemnomorskiej w kolejnych etapach edukacji oraz w życiu społecznym i zawodowym, poszukiwanie, gromadzenie i wykorzystywanie informacji pozwalających na interpretację współczesnych wydarzeń w świetle początków

kultury śródziemnomorskiej” (*kultura polska na tle tradycji śródziemnomorskiej*).

Osiągnięcia edukacyjne formują sylwetkę człowieka o rozwiniętej osobowości kulturowej. Składa się na nią wiedza dotycząca systemów filozoficznych, charakterystycznych cech kultury, regionu, kraju, kultury śródziemnomorskiej oraz roli, jaką kultura pełni w życiu człowieka; umiejętność rozpoznawania elementów kultury, budowania hierarchii wartości, umiejętność pielęgnowania dziedzictwa kultury i wykorzystania go w swoim życiu; postawa, zachowanie i zaangażowanie we własny rozwój kulturowy, na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego, zaangażowanie w lokalne inicjatywy kulturalne, zamiłowanie do kultury ojczystej, aktywne urzeczywistnianie wartości zakorzenionych w kulturze, systemach filozoficznych i religii chrześcijańskiej.

Analiza zapisów upoważnia do sformułowania wniosku, że pełny zakres treści zawartych w inkulturacji i personalizacji znajduje odzwierciedlenie w *Podstawie programowej*.

Zagadnienia z obszaru **w y c h o w a n i a i j u r y d y f i k a c j i** obejmują kształtowanie postawy obywatelskiej, wdrażanie do realizowania i akceptowania ról i czynności obywatelskich, kształtowanie świadomości prawnej. Mają swoje odzwierciedlenie w celach edukacyjnych, zadaniach szkoły, treściach nauczania, osiągnięciach uczniów w następujących przedmiotach nauczania i ścieżkach edukacyjnych: historia, wychowanie obywatelskie, geografia, wychowanie do aktywnego udziału w życiu gospodarczym, etyka, edukacja ekologiczna, edukacja europejska, obrona cywilna, edukacja regionalna.

Cele edukacyjne w aspekcie powyższych zagadnień przedstawiają się następująco: „pogłębianie rozumienia pojęć i wartości niezbędnych do zrozumienia życia politycznego, gospodarczego społecznego, pogłębianie i umacnianie postawy patriotyzmu” (*historia*); „pogłębianie poczucia przynależności do wspólnoty obywateli państwa polskiego; świadomość istnienia obowiązków wobec własnej ojczyzny, w tym w szczególności obowiązku jej obrony oraz dbałości o jej dobre imię; rozumienie ważnych wydarzeń życia społecznego, politycznego oraz gospodarczego kraju; działania na rzecz poczucia szacunku dla własnego państwa” (*wychowanie obywatelskie*), „wszechstronny rozwój ucznia, ukierunkowany na przygotowanie do aktywnej obecności w życiu społeczno-gospodarczym kraju; rozumienie przez uczniów zjawisk i zmian gospodarczych (*wychowanie do aktywnego udziału w życiu gospodarczym*); „kształtowanie w uczniach poczucia odpowiedzialności za swoje środowisko życia, geograficzne i społeczne; gotowość uczestniczenia w rozwiązywaniu

problemów swojej społeczności” (*geografia*); „podjęcie odpowiedzialności za siebie i innych oraz za dokonywane wybory moralne” (*etyka*); „kontakt ze środowiskiem lokalnym i regionalnym w celu wytworzenia bliskich więzi i zrozumienia różnorodnych przynależności człowieka” (*edukacja regionalna*).

Nadrzędnym celem poznawczym jest budzenie świadomości obowiązków obywatelskich oraz zrozumienie zjawisk życia politycznego, gospodarczego, społecznego kraju, ważnego warunku kształtowania postaw obywatelskich, przejawiających się w różnorodnej aktywności.

Na uwagę zasługują cele o charakterze tożsamościowym, wśród których wyróżnia się pogłębianie poczucia przynależności do środowiska lokalnego, regionalnego oraz przynależności do wspólnoty obywateli państwa polskiego.

Wokół postaw obywatelskich zogniskowane są: postawa odpowiedzialności za siebie, za drugiego człowieka i środowisko; postawa szacunku wobec państwa; postawa zaangażowanego działania „tu teraz i w przyszłości”; postawa patriotyzmu.

W celach edukacyjnych nie posiada swojej egzemplifikacji kształtowanie świadomości prawnej.

Realizacji tychże celów sprzyja podjęcie następujących zadań: „przekazywanie wiedzy o najważniejszych etapach dziejów Polski” (*historia*), „stawianie wymagań w zakresie właściwej postawy uczniów wobec godła i hymnu państwowego oraz w czasie uroczystości szkolnych i państwowych” (*wychowanie obywatelskie*); „ukazywanie znaczenia zasad moralnych dla kształtowania życia społecznego, gospodarczego, politycznego, rozwijanie umiejętności demokratycznego współdziałania” (*etyka*).

W przedstawionych zadaniach akcentowana jest podstawa aksjologiczna postaw obywatelskich, gdzie wartości moralne stanowią jej podstawowy rdzeń. Nie uwzględniony został natomiast aspekt kształcenia prawnego.

Realizacji wyżej wskazanych celów i zadań sprzyjają następujące treści nauczania: „człowiek – istota społeczna; naród i państwo: obywatel a władza publiczna; Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (ustrój polityczny i instytucje RP, prawa i obowiązki obywateli); świadomość obywatelska, cnoty obywatelskie: niezbywalny charakter praw człowieka, ich katalog i systemy ochrony; etyka w życiu publicznym; życie szkoły – samorządność, procedury demokratyczne, regulacje prawne” (*wychowanie obywatelskie*), „umiejętność przestrzegania zasad ładu i porządku w miejscach publicznych, organizowanie działań służących poprawie stanu środowiska w najbliższym otoczeniu” (*edukacja ekologiczna*); „prawa człowieka” (*edukacja europejska*).

Analiza przytoczonych treści wskazuje, że koncentrują się one głównie w jednym przedmiocie – wychowaniu obywatelskim. Ich zakres obejmuje cechy postawy obywatelskiej, miejsce i rolę obywatela w życiu narodu i państwa oraz jego prawa i obowiązki.

W kontekście celów, zadań i treści obejmujących problematykę wychowania i jurydyfikacji, osiągnięcia uczniów przedstawiają się następująco: „rozpoznawanie relacji człowieka ze społecznością lokalną, ojczyzną, kręgiem kulturowym” (*historia*), „godne zachowanie się w czasie świąt i uroczystości narodowych, rozpoznawanie własnych praw i obowiązków, wykorzystanie wiedzy o zasadach ustroju Rzeczypospolitej Polskiej do interpretacji wydarzeń życia publicznego, podporządkowanie się wymogom procedur demokratycznych we wspólnym działaniu” (*wychowanie obywatelskie*), „stosowanie zasad harmonijnego współistnienia i współdziałania ze środowiskiem społecznym” (*etyka*), „umiejętność przestrzegania zasad ładu i porządku w miejscach publicznych” (*edukacja ekologiczna*); „opisywanie, ocenianie sytuacji wymagających od ludzi wspólnego działania oraz podporządkowania się pewnym rygorom /zarządzeniom” (*obrona cywilna*).

Osiągnięcia szkolne mają głównie charakter prakseologiczny, koncentrują się na umiejętnościach i postawach.

Wiodącą umiejętnością jest wykorzystanie wiedzy obywatelskiej w życiu społecznym ucznia i przyszłego, dojrzałego obywatela państwa, którego cechuje postawa szacunku wobec symboli narodowych, zdyscyplinowania i współdziałania w działaniach zespołowych i życiu publicznym.

Analiza przedstawionych zapisów upoważnia do stwierdzenia, że w *Podstawie programowej* w niedostatecznym stopniu znajduje odzwierciedlenie kształtowanie świadomości prawnej.

Zagadnienia z obszaru **k s z t a ł c e n i a i h u m a n i z a c j i**, obejmujące osobę ludzką, wiedzę, światopogląd, umiejętności, nawyki, wartości godnościowe, kompetencje interakcyjne, kształtowanie potrzeb wtórnych, mają swoje odzwierciedlenie w celach, zadaniach szkoły, treściach i osiągnięciach uczniów w następujących przedmiotach nauczania i ścieżkach edukacyjnych: język polski, wiedza o społeczeństwie, sztuka (plastyka i muzyka), matematyka, fizyka i astronomia, chemia, geografia, technika, informatyka, wychowanie fizyczne, edukacja filozoficzna, czytelnicza i medialna, edukacja prozdrowotna, ekologiczna, edukacja europejska i kultura polska na tle tradycji śródziemnomorskiej.

Realizacja tychże zagadnień ukierunkowana jest przez trzy główne cele edukacyjne gimnazjum, tj. „wprowadzenie ucznia w świat nauki, rozwijanie

indywidualnych zainteresowań, rozwijanie umiejętności społecznych”. Powyższe cele mają swoją szczegółową egzemplifikację w celach przedmiotowych. Do nich należą: „wspomaganie umiejętności komunikowania się uczniów” (*język polski*); „rozwijanie umiejętności pozwalających na samodzielną pracę intelektualną” (*historia*), „przyjęcie integracyjnej wizji osoby ludzkiej; wybór i urzeczywistnianie wartości służących osobowemu rozwojowi” (*wychowanie do życia w rodzinie*); „wszechstronny rozwój ucznia, ukierunkowany na przygotowanie do aktywnej obecności w życiu społeczno-gospodarczym kraju” (*wychowanie do aktywnego udziału w życiu gospodarczym*), „skłanianie do samodzielnego poznania świata żywego” (*biologia*), „budzenie zainteresowania przestrzenią geograficzną” (*geografia*). „Kształcenie refleksyjnej postawy wobec człowieka, jego natury, powinności moralnych oraz wobec różnych sytuacji życiowych” (*etyka*); „kształtowanie wrażliwości moralnej, zachęcanie do bliższego i głębszego poznania samego siebie, pogłębianie rozumienia rzeczywistości” (*edukacja filozoficzna*), „kształtowanie harmonijnego rozwoju” (*edukacja prozdrowotna*), „przygotowanie do pracy samokształceniowej i wykorzystania mediów jako narzędzi pracy intelektualnej” (*edukacja czytelnicza i medialna*).

Cele te wskazują, że w centrum uwagi, w aspekcie zagadnień z obszaru kształcenia i humanizacji znalazły się: wszechstronny rozwój osobowy człowieka, rozwijanie zainteresowań, wdrażanie do pracy samokształceniowej, rozwijanie umiejętności komunikacyjnych.

Należy podkreślić fakt, że brak w sposób bezpośredni wyróżnienia celów podporządkowanych kształtowaniu potrzeb wtórnych człowieka.

Ich realizacji sprzyja podjęcie następujących zadań: „pobudzanie postaw kreatywnych ucznia w procesie zdobywania umiejętności, gromadzenia wiedzy; doskonalenie umiejętności mówienia, słuchania, czytania, pisanie, odbioru różnorodnych tekstów kultury, opis języka wspomagający umiejętności ucznia” (*język polski*); „uczenie rzetelności badawczej” (*historia*); „doskonalenie różnorodnych form wypowiedzi ustnej i pisemnej, rozwijanie umiejętności poszukiwania, porządkowania, wykorzystania i przechowywania różnorodnych rodzajów informacji” (*historia*); stymulowanie procesu samowychowania u uczniów, pomoc w poszukiwaniu odpowiedzi na podstawowe pytania egzystencjalne” (*wychowanie do życia w rodzinie*).

„Kształtowanie umiejętności myślenia i jasnego formułowania wypowiedzi” (*matematyka*); „kształcenie krytycznego korzystania ze źródeł informacji” (*fizyka i astronomia*); „stworzenie uczniom sprzyjających warunków do uczenia się czynnego, kształtującego dociekliwość, refleksyjność, zdrowy

krytycyzm, chęć działania” (*geografia*); „wspomaganie uczniów w rozpoznaniu ich własnych uzdolnień i zainteresowań w celu świadomego wyboru dalszego kierunku kształcenia” (*informatyka*), „ukazywanie znaczenia zasad moralnych dla rozwoju osobistego człowieka, kształtowania się relacji między ludźmi oraz życia społecznego; ułatwianie nawiązywania więzi z własną rodziną” (*etyka*); „sprzyjanie intelektualnemu rozwojowi ucznia, pomaganie w odpowiedzi na podstawowe pytania dotyczące sensu życia ludzkiego, pomoc uczniom w odkrywaniu własnej tożsamości” (*edukacja filozoficzna*); „stwarzanie warunków do kształtowania zdrowego stylu życia oraz harmonijnego rozwoju, uświadamianie współzależności między wymiarami zdrowia, np. fizycznym, psychicznym i duchowym” (*edukacja prozdrowotna*).

Zadania szkoły, najogólniej ujmując, sprowadzają się do stwarzania warunków wszechstronnego rozwoju osobowego (intelektualnego, moralnego, fizycznego, społecznego) oraz wspomaganie uczniów w procesie samodoskonalenia i samokształcenia.

Realizacji powyższych celów i zadań sprzyjają następujące treści nauczania w poszczególnych przedmiotach: „relacje międzyosobowe i ich znaczenie, przyjaźń, zakochanie, miłość młodzieńcza, miłość dojrzała, wpływ sposobu spędzania wolnego czasu na osobowość człowieka” (*wychowanie do życia w rodzinie*); „człowiek jako osoba; natura i godność człowieka; rola i znaczenie sumienia w ocenie moralnej i dla wewnętrznego rozwoju człowieka; samowychowanie jako droga rozwoju; człowiek wobec wartości; moralność i religia; wskazania moralne w religii chrześcijańskiej i innych religiach; praca i jej wartość dla człowieka; moralne aspekty stosunku człowieka do świata przyrody” (*etyka*), „kim jestem; skąd pochodzę; dokąd zmierzam; jaki jest sens życia ludzkiego; koncepcja człowieka jako osoby, a więc istoty rozumnej, wolnej i zdolnej do poznania prawdy, dążącej do dobra” (*edukacja filozoficzna*); „poczucie własnej wartości; dawanie i przyjmowanie wsparcia; asertywność” (*edukacja zdrowotna*), „drogi, tamy i kanały komunikowania się ludzi; funkcje komunikatów – psychologiczne podstawy komunikowania się ludzi” (*edukacja czytelnicza i medialna*).

W powyższym spektrum treści nauczania, eksponowane są następujące zagadnienia:

- człowiek jako osoba, jej godność i rozwój osobowy
- światopogląd człowieka
- potrzeby wtórne człowieka
- kompetencje interakcyjne.

Nie zostały ujęte w sposób konkretny zagadnienia pracy samokształceniowej, mimo że w celach i zadaniach szkoły znalazły swoje należne miejsce.

W kontekście celów, zadań szkoły, treści nauczania poszczególnych przedmiotów, osiągnięcia uczniów przedstawiają się następująco: „umiejętności samokształceniowe” (*język polski*); „rozeznanie, analizowanie i wyrażanie uczuć; kierowanie własnym rozwojem; podejmowanie wysiłku samowychowawczego; wyrażanie szacunku dla siebie oraz innych ludzi; ich wysiłku i pracy” (*wychowanie do życia w rodzinie*); „godne zachowanie” (*wychowanie obywatelskie*); „korzystanie z możliwie różnych źródeł informacji” (*geografia*), „określanie i ocenianie własnych mocnych i słabych stron osobowości” (*technika*); „dokonywanie wyboru wartości i tworzenia ich hierarchii; rozstrzyganie wątpliwości i problemów moralnych zgodnie z przyjętą hierarchią wartości i dobrem wspólnym; stosowanie zasad harmonijnego współistnienia i współdziałania ze środowiskiem społecznym” (*etyka*); „rozumienie człowieka jako bytu osobowego; lepsze rozumienie siebie i drugiego człowieka” (*edukacja filozoficzna*).

Wskazane osiągnięcia nie obejmują całości rozpatrywanych zagadnień. Nie eksponują nawyków, umiejętności, wartości godnościowych oraz kompetencji interakcyjnych, jak również osiągnięć w zakresie kształtowania potrzeb wtórnych. Można je jedynie dostrzec w kontekście zapisów, pozostają więc w domyśle. Wskazane osiągnięcia koncentrują się raczej na rozumieniu istoty godności, rozwoju osobowego człowieka, podejmowania wysiłku w tym kierunku. Drugi obszar osiągnięć obejmuje zdolność do wysiłku w kierunku pracy samokształceniowej oraz umiejętności komunikacyjnych.

Zagadnienia dotyczące h o m i n i z a c j i – to: kształtowanie cech gatunkowych człowieka, wychowanie zdrowotne, higieniczne, seksualne; zasada unikania kary i maksymalizowania przyjemności, gratyfikacja bez szkodenia innym; kształtowanie i kanalizacja potrzeb pierwotnych. Mają one odzwierciedlenie w celach i zadaniach szkoły, treściach nauczania i osiągnięciach uczniów w następujących przedmiotach nauczania i ścieżkach edukacyjnych: biologia, wychowanie fizyczne, wychowanie do życia w rodzinie, edukacja pozaszkolna, obrona cywilna.

Cele nauczania w aspekcie hominizacji przedstawiają się następująco: „rozwiązywanie problemów i pokonywanie trudności okresu dorastania” (*wychowanie do życia w rodzinie*); „poznawanie i zrozumienie podstawowych procesów życiowych organizmów; zrozumienie zasad funkcjonowania organizmu człowieka i kształtowania zachowań prozdrowotnych” (*biologia*); „rozumienie przez ucznia powodów i sensu jego starań o ciało, o sprawność,

zdrowie i urodę jako warunku szacunku wobec siebie i wobec innych; uzewnętrzanie, przyjęcie i uznanie przez ucznia postulatu racjonalnej troski o witalną gotowość organizmu, która warunkuje jego życiowe osiągnięcia; doskonalenie sprawności kondycyjnej i koordynacyjnej” (*wychowanie fizyczne*). „kształtowanie zdrowego stylu życia i inspirowanie do harmonijnego rozwoju” (*edukacja prozdrowotna*).

Wskazane cele koncentrują się na zrozumieniu zasad funkcjonowania organizmu człowieka oraz urzeczywistnianiu dbałości o własne zdrowie. Nie uwzględniają one zasady unikania kary i maksymalizowania przyjemności wyróżnionej przez autora dziesięciościanu.

Z powyższymi celami zintegrowane są następujące zadania szkoły: „pomoc we właściwym przeżyciu okresu dojrzewania; wzmacnianie procesu identyfikacji z własną płcią; promowanie integralnej wizji seksualności człowieka; ukazanie jedności pomiędzy działaniem seksualnym a miłością i odpowiedzialnością” (*wychowanie do życia w rodzinie*); „motywowanie do przestrzegania zasad higieny osobistej i podejmowanie odpowiedzialności za zdrowie i życie własne i innych” (*biologia*), „przekazywanie wiedzy, która podtrzyma potrzebę systematycznej aktywności fizycznej uczniów, potwierdzającej zdrowotne nawyki oraz znajomość zasad zdrowego życia; stymulowanie różnorodnych form aktywności fizycznej uczniów, wspierających ich rozwój, szczególnie w okresie stabilizacji postaw ciała” (*wychowanie fizyczne*); „stwarzanie warunków do kształtowania zdrowego stylu życia oraz harmonijnego rozwoju; uświadamianie własnej odpowiedzialności za ochronę swojego zdrowia; uświadamianie współzależności między wymiarami zdrowia, np. fizycznym, psychicznym i duchowym” (*edukacja prozdrowotna*); „kształcenie umiejętności udzielania pierwszej pomocy w nagłych wypadkach; przekazywanie uczniom wiedzy o zasadach zachowania się w stanach zagrożenia życia i zdrowia” (*obrona cywilna*).

Zadania te wskazują, że główny nacisk został położony na stworzenie warunków do zrozumienia złożonych procesów funkcjonowania organizmu człowieka i budzenie przekonania o konieczności dbania o prawidłowy jego rozwój i ochronę zdrowia.

Realizacji wskazanych celów i zadań służą dość bogate treści, skoncentrowane głównie w trzech przedmiotach: biologii, wychowaniu fizycznym, wychowaniu do życia w rodzinie i jednej ścieżce edukacyjnej – edukacji prozdrowotnej.

Zakres zagadnień przedstawia się następująco: „struktura organizmu; funkcje, jakim ona służy (komórki, tkanki, organy); budowa i funkcjonowanie

układów organizmu człowieka; stan zdrowia i choroby; etapy biologicznego i psychicznego rozwoju człowieka i potrzeby z nimi związane; informacja dziedziczna; cechy organizmu wynikające z wpływu genów i oddziaływań środowiskowych” (*biologia*); „zasady funkcjonowania organizmu; regeneracja sił i czynnego odpoczynku; zapobieganie chorobom i uzależnieniom” (*wychowanie fizyczne*), „rozwój człowieka; podstawowe informacje o rozwoju seksualnym człowieka; tożsamość płciowa – kobiecość, męskość; dojrzewanie – rozumienie i akceptacja kryteriów dojrzałości biologicznej, psychicznej i społecznej; problemy i trudności okresu dojrzewania; różnice w rozwoju psychoseksualnym dziewcząt i chłopców; zagrożenia okresu dojrzewania; główne funkcje płciowości; problem inicjacji seksualnej; zakłócenia i trudności w osiągnięciu tożsamości płciowej; płodność – prawa rządzące ludzką płodnością; choroby przenoszone drogą płciową” (*wychowanie do życia w rodzinie*); „higiena osobista i otoczenia; zachowania sprzyjające i zagrażające zdrowiu; podejmowanie odpowiedzialnych wyborów; korzystanie ze służby zdrowia; przyczyny i skutki używania m.in. środków psychoaktywnych; formy pomocy dla osób eksperymentujących i uzależnionych” (*edukacja prozdrowotna*).

Analiza treści nauczania wskazuje, że wyeksponowane zostały zagadnienia funkcjonowania organizmu człowieka, zdrowia, higieny, życia seksualnego. Pominięta została zasada unikania kary i maksymalizacji przyjemności, gratyfikacji bez szkodenia innym. Również zagadnienia kanalizacji potrzeb pierwotnych wynikają jedynie z kontekstu.

W kontekście celów, zadań i treści obejmujących zagadnienia hominizacji osiągnięcia uczniów przedstawiają się następująco: „znajomość organizmu ludzkiego i zachodzących w nim zmian oraz akceptacja własnej płciowości; przyjęcie integralnej wizji ludzkiej seksualności; umiejętność obrony własnej intymności i nietykalności seksualnej oraz szacunek dla ciała innej osoby” (*wychowanie do życia w rodzinie*); „gromadzenie, integrowanie, opracowywanie i interpretowanie wiedzy z różnych dziedzin niezbędnych do wyjaśnienia procesów życiowych; interpretowanie zależności między budową i funkcją układów i narządów organizmu ludzkiego jako integralnej całości; analizowanie przyczyn zakłóceń stanu zdrowia człowieka; przewidywanie skutków własnych decyzji w tym zakresie; prowadzenie zdrowego trybu życia” (*biologia*), „diagnozowanie własnej sprawności fizycznej i umiejętności ruchowych; kształtowanie organizmu i dbałość o prawidłową postawę ciała” (*wychowanie fizyczne*); „rozpoznawanie czynników chroniących i czynników

ryzyka wpływających na zdrowie i rozwój; podejmowanie działań na rzecz ochrony zdrowia” (*edukacja prozdrowotna*).

Analiza zaprezentowanych osiągnięć wskazuje, że w zakresie wiedzy najważniejsze są: znajomość zmian zachodzących w organizmie i warunków prawidłowego jego funkcjonowania oraz przyczyn występujących zakłóceń. Wśród umiejętności podkreślana jest umiejętność obrony własnej intymności i nietykalności seksualnej, umiejętność wyjaśniania procesów życiowych oraz związków i zależności między budową i funkcją układów i narządów w organizmie.

Wśród postaw prozdrowotnych wyróżnione zostały: postawa szacunku wobec ciała i postawa preferująca zdrowy i higieniczny styl życia.

Osiągnięcia uczniów są sformułowane ogólnikowo, zmieścić mogą wiele osiągnięć szczegółowych z zakresu zagadnień hominizacji, co nie ułatwia ich precyzyjnej realizacji.

Przeprowadzona analiza treści *Podstawy programowej* w aspekcie odzwierciedlenia w niej zagadnień objętych dziesięciościanem, a tym samym stwarzania szans edukacyjnych upoważnia do sformułowania następujących wniosków.

- Większość zagadnień objętych dziesięciościanem znajduje swoje odzwierciedlenie w podstawie programowej. Brak jest „ściany”, która by nie miała odzwierciedlenia w podstawie.
- W niektórych obszarach dziesięciościanu nie wszystkie szczegółowe zagadnienia znajdują swoje odzwierciedlenie.

W tej sytuacji dla autorów programów wyrasta zadanie uwzględnienia zagadnień pominiętych w podstawie programowej i w programach nauczania. Do tych obszarów należy: etatyzacja (brak zagadnień: przeciwnicy państwa, siła państwa, racja stanu); kolektywizacja (brak zagadnień: kształtowanie przekonań o szczególnym miejscu, misji własnej klasy i jej partii); wychowanie i jurydyfikacja (brak wyeksponowania świadomości prawnej); hominizacja (brak zasady unikania kary i maksymalizowania przyjemności); kształcenie i humanizacja (brak zagadnień dotyczących pracy samokształceniowej oraz zasady wzajemności i współczulności).

Istnieje pilna potrzeba opracowania podstaw teoretycznych powyższych procesów i przybliżenia ich nauczycielom, by mogli na tej podstawie budować swoją działalność pedagogiczną, tym bardziej, że teoria dziesięciościanu edukacji jest teorią stosunkowo „młoda”. By spełniła swoją służebną funkcję wobec praktyki wymagane jest również naświetlenie jej w aspekcie dydaktyki, pedagogiki zorientowanej praktycznie.

THE CURRICULAR BASIS AND THE EDUCATIONAL CHANCES
OF THE HIGH SCHOOL STUDENTS

S u m m a r y

The paper analyzes a document issued by the office of education - the curricular basis for general education in high schools. The theoretical ground for this analysis is Z. Kwieciński's theory of the decagon of education, the theory which is a synthetic presentation of what influences the process of human development.

When we interpret the concept of education as the broadest category describing the causes and effects of the changes in students' personalities, we may accomplish harmony and integrity through an even influence within the following areas of issues (sides): globalization, etatization, nationalization, collectivization, politicization, bureaucratization, and professionalization, socialization, inculturation and personalization, formation and juridification, education and humanization, and hominization.

The analysis of the curricular basis deals with each of the above sides. One has to find appropriate areas in their educational purposes, school tasks, curricula and students' achievements in particular subjects of high school.

This analysis entitles us to conclude that each of the wall of the model of education is reflected in the curricular basis. It also records lack of particular issues, an important task for theoretical studies and a hint for the author of curricula and teachers.

Translated by Jan Kłos

Słowa kluczowe: podstawa programowa, teoria dziesięciościanu edukacji, cele i treści kształcenia, zadania szkoły, osiągnięcia ucznia.

Key words: curricular basis, theory of the decagon of education, ends and contents of education, school tasks, pupil's achievement.